

ዳኞች፡- ሓገሥ ወልደ

ኀሩት መለስ

ታፈሰ ይርጋ

አልማው ወሌ

ዓሊ መሐመድ

አመልካች፡- የአቶ ደሳለው ፋንታ ወራሾች - እነ ሙሉጌታ ደሳለው ጠበቃ ግሩም አየለ ቀረቡ

ተጠሪ፡- አቶ አየለ ደበላ - ጠበቃ ኤሊያስ ተ/ብርሃን ቀረቡ

መዝገቡን መረምረን ተከታዩን ፍርድ ሰጥተናል።

ፍ ር ድ

በዚህ መዝገብ የቀረበው ጉዳይ በእቁብ ገንዘብ የመክፈያ ጊዜ ጋር በተያያዘ እዳው እንደተከፈለ ሊቆጠር የሚችልበትን የሕግ አግባብና ትርጉም የሚመለከት ነው።

ክርክሩ የተጀመረው በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ሲሆን ከሚከተሉት የአሁኑ ተጠሪ የካቲት 08 ቀን 1999 ዓ.ም በፋት አቤቱታ የአሁኑ አመልካች አውራሽ በተጠሪ የሚሰበሰበው እቁብ በአባልነት ተመዝግቦው ዋስ ቆጥረው ብር 650,000.00(ስድስት መቶ ሃምሳ ሺህ) መውሰዳቸውን፣ ተከላኝ በተመዘገቡበት እጣ እቁብ ከተጀመረበት ከሕዳር 03 ቀን 1992 ዓ.ም ድረስ እስከ ጥቅምት 02 ቀን 1995 ዓ.ም ድረስ ባለው ጊዜ ውስጥ 28 ክፍያዎችን ከክፈሉ በኋላ ኅዳር 7 ቀን 1995 ዓ.ም ጀምሮ እስከ እቁቡ ማለቂያ እለት ድረስ መክፈል የሚገባቸውን 29 ክፍያዎችን ሳይከፍሉ መቅረታቸው በመግለጽ ተከላኝ ከእቁቡ የሚደርሳቸውን ገንዘብ ከወሰዱ በኋላ መክፈል ሲገባቸው ያልከፈሉትንና ባለመክፈላቸው በእቁቡ ስምምነት መሰረት ሊከፈል የሚገደዱበትን በቀን የሚታሰብ ተጭማሪ ክፍያ በድምር የሆነውን ብር 342,600.00 (ሦስት መቶ አርባ ሁለት ሺህ ስድስት መቶ) ከወጪና ኪሳራ ጋር እንዲከፍሉ ይወሰንላቸው ዘንድ ዳኝነት ጠይቀዋል። አመልካች ቀርበው በሰጡት መከላከያ መልስ የተጠሪ ክስ በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024/ፈ/ ስር በተመለከተው የክፍያ ግምት መሰረት ውድቅ ሊሆን ይገባል ሲሉ ተከራክረዋል። ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ የተመለከተው ፍርድ ቤትም የግራ ቀኙን ክርክር ከተመለከተ በኋላ የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024/ፈ/ ድንጋጌን በዋቢነት በመጥቀስ የከላኝን ክስ ውድቅ አድርጓል። ከዚህም በኋላ ተጠሪ ይግባኛቸውን ለፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት አቅርበው ግራ ቀኙ ከተከራከሩ በኋላ ለእቁብ ገንዘብ የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024/ፈ/ አግባብነት የሌለው መሆኑን በመግለጽ የስር ፍርድ ቤትን ውሳኔ ሽሮ ጉዳዩን ለስር ፍ/ቤት መልሶለታል። ጉዳዩ ላይ በተሰጠው ውሳኔ ያሁኑ አመልካች ቅር በመሰኘት ይግባኛቸውን ለፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ቢያቀርቡም ይግባኛቸው በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 337 መሰረት ተሰርዞባቸዋል። የአሁኑ የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ ውሳኔ በመቃወም ለማስቀየር ነው።

የአመልካች ጠበቃ ግንቦት 14 ቀን 2001 ዓ.ም በፋት አራት ገጽ የሰበር አቤቱታ በበታች ፍርድ ቤቶች ውሳኔ ላይ መሰረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል የሚሉበትን ምክንያት ዘርዘርው አቅርበዋል። ይዘቱም ባጭሩ፡- የይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤቶች የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024/ፈ/ንም ተደርጎ የቀረበውን ክርክር ውድቅ ማድረጋቸው ያላግባብ መሆኑን፣ ድንጋጌው ከፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 1677/1/ ድንጋጌ አንባር ሲታይ ለእቁብ ገንዘብ አግባብነት ያለው መሆኑን በመዘርዘር ውሳኔው እንዲሻር ዳኝነት መጠየቃቸውን የሚያሳይ ነው።

ለተጠሪ ጥሪ ተደርጎላቸው ቀርበው ጥር 25 ቀን 2002 ዓ.ም በፃፉት ማመልከቻ መልሳቸውን ሰጥተዋል። ይዘቱም ባጭሩ፡- የፍ/ብ/ሀ/ቁ. 2024/ረ/ ለጉዳይ አግባብነት የሌለው መሆኑን፣ የአመልካቾች አውራሽ የእቁብ ገንዘብን ያልተከፈሉ በመሆኑ ክርክራቸው ተቀባይነት የሌለው መሆኑን ገልፀው በጉዳዩ ላይ የተሰጠው ውሳኔ ሊፀና ይገባል በማለት የተከራከሩ ስለመሆኑ የሚያሳይ ነው። የአመልካቾች ጠበቃ የካቲት 22 ቀን 2002 ዓ.ም በፃፉት ሦስት ገጽ የሰበር ማመልከቻ የሰበር አቤቱታቸውን በማጠናከር የመልስ መልሳቸውን ሰጥተዋል።

የጉዳዩ አመጣጥ ከላይ የተገለፀው ሲሆን ይህ ችሎትም በግራ ቀኝ የቀረበውን ክርክር ለሰበር አቤቱታው መነሻ ከሆነው ውሳኔ እና አግባብነት ካላቸው ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ ጉዳዩ ለሰበር ችሎት ያስቀርባል ተብሎ ከተያዘው ጭብጥ አኳያ በሚከተለው መልኩ መርምሮታል።

ከክርክሩ ሂደት መገንዘብ የተቻለው በተጠሪ እና በአመልካቾች አውራሽ መካከል ያለው ግንኙነት የእቁብ ገንዘብን የሚመለከት መሆኑን፣ የአመልካቾች አውራሽ ተጠሪ በሚሰበሰቡት እቁብ ውስጥ አባል ሆነው እጣው ደርሷቸው ገንዘቡን በመውሰድ 28 እጣዎችን ከከፈሉ በኋላ 29 እጣዎች ሲቀሩ መክፈላቸውን ማቋረጣቸውን ገልጸው ተጠሪ ክስ መመስረታቸውን፣ የእቁቡን ገንዘብ የሚከፈልበት ጊዜም የተቆረጠ መሆኑን ነው። በዚህ ችሎት አመልካቾች አጥብቀው የሚከራከሩት የይግባኝ ሰሚ ፍ/ቤቶች የእቁብ እዳው ክፍያ ጥያቄ በሁለት አመት ጊዜ ማለፍ እንደተከፈለ ሊቆጠር ይገባል ማለት ያቀረብነውን ክርክር ያለፈው ያላግባብ ነው በሚል ነው።

ዋናውና የሕግ ትርጉም የሚያስፈልገው ጉዳይ፡- የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024/ረ/ ድንጋጌ ለእቁብ ገንዘብ አግባብነት አለው ወይስ የለውም? የሚለው ነው። ለዚህ ጥያቄ ተገቢውን ምላሽ መስጠት ይቻል ዘንድ የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024/ረ/ ድንጋጌን በሚገባ መረዳት ያስፈልጋል።

የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024 በጠቅላላው ሲታይ በሕግ የሕሊና ግምት የሚሸፈን የፍሬ ነገር ነጥብን (legal presumptions) የሚመለከት ሲሆን ዓይነቱም ከፍ/ብ/ሕ/ቁ. 2025 እና 2026 ድንጋጌዎች ጋር ተዛምዶ ሲታይ ውስን የሆነ የማስተባበያ ማስረጃ የሚቀርብበት (not freely rebuttable or rebuttable but in limited way) የሕግ የሕሊና ግምት ነው። የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር የተለያዩ የክፍያ አይነቶች የሚዘረዘር ሆኖ 2024 በጠቅላላው ሲታይ ግን በሁለት ዓመት ጊዜ ውስጥ ሊከፈሉ የሚገቡ ክፍያዎች(እዳዎች) በዚህ የሁለት ዓመት ጊዜ ውስጥ ሳይጠየቁ የቀሩ እንደሆኑ ክፍያውን (እዳዎች) የመክፈል ኃላፊነት ያለበት ወገን የተባለውን ክፍያ (እዳ) እንደከፈለ የሕግ ግምት እንደሚወስድበት ያስገነዝባል። ድንጋጌው እቁብን ለይቶ አላስቀመጠም።

ለተያዘው ጉዳይ ቀጥተኛ አግባብነትና ተፈጻሚነት ያለው ድንጋጌ ተብሎ በአመልካቾች የሚጠቀሰውን በስር ፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤትም ተቀባይነት ያገኘው በፍ/ብ/ሕ/ቁ. 2024 ድንጋጌ በፊደል/ረ/ ስር የተመለከተው ሲሆን ሙሉ ይዘቱም በሚከተለው መልኩ የተቀመጠው ነው።

ቁ. 2024 በሁለት አመት የተወሰነ ጊዜ

እዳው እንዲከፈል መጠየቅ ከሚገባበት ቀን ጀምሮ እስከ ሁለት ዓመት ሳይከፈል የቀረ ገንዘብ እንደተከፈለ የሚቆጠረው፡-

/ረ/ በብድር ለተሰጠ፤ የገንዘብ ወለድና በጠቅላላውም የዓመት ጊዜ ተወስኖለት በየዓመቱ ወይም ከዚህ ባነሰ የጊዜ ውሳኔ ውስጥ ሊከፈል የሚገባው እዳ የሆነ እንደሆነ ነው። የዚህ ድንጋጌ የእንግሊዘኛው ቅጂም፡-

Art.2024 presumption of payment after two years

The following debts shall be deemed to have been paid where two years have elapsed since they fell due:

(f) interest on loans and generally any sum payable annually or at shorter periodical interval. በሚል ተቀምጧል። ከላይ ከተጠቀሰው ድንጋጌ ይዘትና እና መንፈስ መገንዘብ የሚቻለው የድንጋጌው መጀመሪያ ፓራግራፍ የመክፈያ ጊዜያቸው ከደረሰ ጊዜ አንስቶ ሁለት አመት ያለፋቸው እዳዎች(ክፍያዎች) እንደተከፈሉ

ይቆጠራሉ የሚል ሲሆን በተከታይ የተዘረዘሩት ንኡስ ድንጋጌዎች ደግሞ የሚወሰንባቸውን የክፍያ (እዳ) ዓይነቶችን የሚዘረዘር ነው። በድንጋጌው ፊደል/ረ/ ስር የተመለከተው ሲታይ በብድር የተሰጠ ወይም ለማናቸውም የአከፋፈል ሁኔታ በየአመቱ ወይም ከአመት ባነሰ ጊዜ እየተከፈለ እንዲያልቅ ጊዜ ተቆርጦለት የተሰጠ ገንዘብ ላይ የሚታሰብ ወለድ እዳው ከበሰለበት ወይም በየተወሰነ ጊዜ የሚከፈል ገንዘብ ከሆነ ደግሞ ገንዘቡ ተከፍሎ ማለቅ ከነበረበት ጊዜ ጀምሮ ሁለት ዓመት ያለፈ እንደሆነ በእነዚህ ክፍያዎች (እዳዎች) ላይ ሊጠየቅ የሚችለው የወለድ ክፍያ እንደተከፈለ የሕግ ግምት የሚወሰድ መሆኑን ያሳያል። በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024/ረ/ ስር የተመለከተው ድንጋጌው ተፈጻሚነት የሚኖረው በብድር ለተሰጠ ገንዘብ ወለድ ላይ ሲሆን ዋናውን የብድር ገንዘብ የማይጨምር መሆኑን የድንጋጌው ይዘትና አቀራረጽ ያስገነዝባል። ምክንያቱም ድንጋጌው ዋናውን የብድር ገንዘብ የሚጨምር ቢሆን ኖሮ የብድር ገንዘብንና ወለድ በማለት ያስቀምጠው ነበር እንጂ ለብቻው ነጥሎ የብድር ገንዘብ ወለድን በማለት አይጽፈውም ነበር። ይህ ስለመሆኑም ይህ ችሎት በሰ/መ/ቁ. 29181 እና የሰ/መ/ቁ. 35758 በአዋጅ ቁጥር 454/97 አንቀጽ 2/1/ መሰረት በየትኛውም እርከን የሚገኝ ፍርድ ቤት የሚያስገድድ የሕግ ትርጉም ሰጥቷል።

ወደተያዘው ጉዳይ ስንመለስም እቁብ ከመሰረቱ ብድር አይደለም፤ የብድር ባህርይም የለውም። እቁብ ሰዎች ባላቸው አቅም መሰረት ገንዘብ ለማጠራቀም የሚጠቀሙበት ማህበራዊ እሴት ነው። እቁብ ዋናው ዓላማ አባላቱ የቁጠባ ባህል እዲኖራቸው የሚያደርግ ነው። በመሆኑም የእቁብ አባል ለሌላው አባል እንደ ተበዳሪ ወይም አንዱ ለሌላው ከወዲሁ ባለገንዘብ ነው ሊባል የሚችልበት የስምምነት አይነት አይደለም። ምናልባት አባሉ እጣው ደርሶት ከተጠቀመ በኋላ ቀሪውን እጣ ካልከፈለ እንደማንኛውም ደንበኛ እቁቡን ካልከፈለው አባል ላይ ግዴታ የሚጥል ነው የሚል ክርክር ተቀባይነት ይኖረዋል። ይህም ጉዳይ ተቀባይነት የሚኖረው በጠቅላላው ሕጉ የተመለከቱትን ይርጋ ደንቦችን መሰረት አድርጎ ሲቀርብ ሊሆን ይገባል። የአመልካቾች ጠበቃ የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024/ረ/ ለጉዳዩ አግባብነት ይኖረዋል በማለት የሚራከሩት የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 1677/1/ ድንጋጌን በማጣቀስ ነው። ይሁን እንጂ በዚህ ድንጋጌ መሰረት የጠቅላላ ውል ድንጋጌዎች በአንድ ጉዳይ ተፈጻሚ እንዲሆኑ የሚደረገው ከጉዳዩ ተፈጻሚነት ያላቸው መሆኑ በቅድሚያ ሲረጋገጥ ነው። ስለሆነም ይህ ድንጋጌ በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024 ስር የተመለከቱት ጉዳዮች ተለይተው በተቀመጡበት ሁኔታ ለእቁብ ተፈጻሚ የሚሆንበት የሕግ አተረጓጎም ደንብ የለም። ሕጉም እቁብ የሚቋቋምበትን ዓላማ የመጠበቅ ሐሳብ ያለው ነው ተብሎ ይታሰባል። ሕግ ሲተረጎምም ሊፈፀም የሚችል ውጤት እንዲኖረው በማድረግ ስለመሆኑም ጠቅላላ የሕግ አተረጓጎም ደንቦች የግድ የሚሉት ነው። በመሆኑም በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024/ረ/ ስር የተመለከተው ድንጋጌ ተፈጻሚነቱ በብድር ለተሰጠ የገንዘብ ወለድ እንጂ ለዋናው የብድር ገንዘብ አለመሆኑን ከድንጋጌው ይዘትና አቀራረጽ የምንገነዘበው ነጥብ በመሆኑ ለእቁብ ገንዘብ ተፈጻሚ የሚሆንበትን አግባብ አላገኘንም። በዚህም ምክንያት የፌዴራሉ ከፍተኛ ፍ/ቤትና የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚው ችሎት የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024/ረ/ ለጉዳዩ አግባብነት የለውም በማለት መወሰናቸው ሕጋዊ እንጂ መሰረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት የሌለበት ሆኖ አግኝተናል። በዚህም ምክንያት ተከታዩን ወስነናል።

ው ሳ ኔ

1. የፌዴራሉ ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ/ቁጥር 64158 በሕዳር 01 ቀን 2001 ዓ.ም ተሰጠቶ በፌዴራሉ ጠቅላይ ፍ/ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 42252 የካቲት 20 ቀን 2001 ዓ.ም በትእዛዝ የፀናው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 348/1/መሰረት ፀንቷል።
2. የእቁብ ገንዘብ ይከፈለኝ ጥያቄ በይርጋ ደንብ የሚገዛ እንጂ በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024 ስር የተመለከተው የሕሊና ግምት የሚሸፈን አይደለም ብለናል።
3. በዚህ ችሎት ለተደረገው ክርክር የወጣውን ወጪና ኪሳራ የየራሳቸውን ይቻሉ ብለናል።

መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

ቤ/ኃ